

Tenti Kıdıraliyev

(1932 - 1973)

Tenti Kıdıraliyev, 1932 yılında Isık-Köl ili Ceti-Ögüz ilçesine bağlı Akşıyrak köyünde doğdu. 1947 yılında liseyi, 1950 yılında Prejevalskiy Pedagoji Yüksekokulunu, 1952 yılında da Prejevalskiy Pedagoji Enstitüsü Dil ve Edebiyat Fakültesini bitirdi. Eserleri

1960 yılından itibaren yayımlanmaya başladı. İlk kitabı, "Köl Añgemeleri (Göl Hikayeleri)" adıyla 1965 yılında çıktı. Sonra, "Kıya Coldogu Kız (Patikadaki Kız)" (1967) adlı eserini yazdı. 1969 yılında Yazarlar Birliği üyesi oldu. 3 Ağustos 1973 tarihinde vefat etti.

Hikaye

SIYMIKTUU KÖZ / DEĞERLİ GÖZ

- Mına, bizdin eñ mıktı traktoristibiz uşul cigit, - dep traktorduk brigadanın brigadiri mağa rezina döñgölöktün üstündö gazeta okup olturgan adamdı körsöttü, - azır kara mayga aralaşıp turganı menen kılğan işi küzgüdüy tunuk.

Anan tigige dabiştadı:

- Akmatbek saga konok keldi.

Cigit başın kötörüp, bizge karaganda men anın özümö taanış alagay közün kördüm. Ooba, taanış közün... Al balban koldoru menen kolumdu kısa karmap, uçuraşıp catkanda, men anın közün büşürköp karay berdim. Bul közdü kaydan kördüm ele... Aga atı-cönümdü aytıp catıp, uşul suroogo coop izdedim. A-a-a, basa, bayagıda...

... Kekçi saat beş bolup, kızmat ayaktap kalgan. Eç nerseden kaparsız, şaşpay basıp, çoñ köçö menen bara catkan elem. Bir kezde ele kök celkeme birdeme tars dep, közüm tunara tüşköñü. Artıma kılçaysam alagay közdü biröo meni akırayıp karap turat. Katuu tüyülgön sok bilektey muştum ekinçi colu kötörülüp kalıptır. Al menin öñümö tigile karay koydu da közü ogo beter alaya tüştü. Artka bir az ketençiktedi.

- Sen kimsiñ? Emnege urasıñ? - dedim ızalana.

Cigit coop berüünün orduna katuu katkırdı.

- Ha... Ha... Ha!

Oñçuluktuu coop ala albaganıma ogo beter ızalandım. Koldorum anın cakasına karmaşa tüştü.

- Koyo ber! - dedi al kolumdu bulkup, - men ça-taşıp... Başka biröo... Eken dep... Me-en soyot bolu-çumun!

Oşondon men munun ayabay mas ekenin bildim. Celkemdin ooruganının öçün alış üçün anı caaktan arı bir salış kerekpi? Ce mas nemege teñelbey öz colum menen basıp ketiş kerekpi? Uşunu çeçe albay ırgılçın bolo kalganımda eki-üç cigit çurkap kelip, mastı cetelep cönöştü. Alardın biri alagay köz mas üçün menden keçirim suradı.

- Keçirip koyuñuz! Kudaydın kaarı, mas bolup kalgan tura.

Ayıpsız cerden asiya tokmok cegenime içim küyüp kalgandıktan al ötüñçökö kulak salgım kelbedi. Meyli, mas bolso öz cazasın özü tartınsın. Dattanuu üçün militsiyonerdi izdep eki-cağımdı karadım. Menin al turpatımdı baykap kalsa kerek, bir karıya canıma kelip, minday dedi:

- İşte bizim en usta traktör şoförümüz bu delikanlı, diye Traktörlü ekip bana lastiğın üstünde oturmuş halde gazete okuyan adamı gösterdi, şu an her ne kadar yağa bulaşmış görünse de yaptığı iş ayna gibi berrak.,

Sonra ötekine seslendi:

- Akmatbek, konuğın var.

Delikanlı başını kaldırıp, bize bakınca ben onun bana tanıdık gelen gözlerini gördüm. Evet, tanıdık gözlerini... O güçlü elleriyle elimi sıkıp, selamlaşırken ben onun gözlerine baka kaldım. Bu gözü nereden görmüştüm... Ona adımı söyleyip kendimi tanıttım ve bu soruya cevap aradım. Aa, evet, bir geçenlerde...

... Akşamüzeri saat beş olmuş, mesai sona ermişti. Hiçbir şeyden habersiz, acele etmeden yürüyerek büyük caddede gidiyordum. Bir anda ensemde bir şey pat diye indi, gözlerim karardı. Geriye döndüm, patlak gözülü birisi bana tuhaf bir halde bakıyordu. Sıkıca sıkılmış kocaman yumruk ikinci defa hava kalkmış. Adam bana dik dik baktı ve gözleri daha da açıldı. Biraz geriye çekildi.

- Sen kimsin? Niye vuruyorsun? Dedim öfkeyle.

Delikanlı cevap vermek yerine kahkahayı patlattı.

- Ha, ha, ha!

Doğru dürüst cevap alamadığım için daha da öfkeyle. Ellerim onun yakasına yapıştı.

- Bırak! Dedi ellerimi silkeleyerek. Ben yanlışlıkla... Başka biri... Diye... Ben mahvedecektim!

O zaman adamın aşırı derecede sarhoş olduğunu anladım. Ensemde ağrısının öcünü almak için ağzına bir yumruk patlatmak gerekir mi? Yoksa sarhoşla bir olmayıp kendi yolumda çekip gitmem mi gerek? Bunların hangisini yapacağıma karar verememiş bir haldeyken iki üç delikanlı koşarak geldi, sarhoşu alarak yürüdüler. İçlerinden biri patlak gözülü sarhoş adına benden özür diledi.

- Sen kimsin? Niye vuruyorsun? Dedim öfkeyle.

- Özür dilerim! Lanet olası sarhoş olmuş.

Hiç suçum olmadığı halde yemiş olduğum dayaktan ötürü canım yandığında bu özrü pek kabul etmek istemedim. Neyse, sarhoşsa kendi cezasını kendisi çeksin. Şikâyet etmek için polis arayarak etrafa bakındım. Benim bu durumumu fark etmiş olsa gerek, bir ihtiyar yanıma gelip şöyle dedi.

- Al itke teñelbe, balam! Keçe ele militsiyada tünöp, iştrap tarttı dedi ele! Akmakka aytkan kayran söz!

- Degi, bul özü kim?

- Oy, al bir buzulgan it! Mındaylardı adam dep aytuuga da bolboyt.

Arakka aldırğan akmaktardan biri.

Cerge tükürdüm da basıp kettim. Oşondon köp uzabay ele alagay közdü eki colu kördüm. Birinde kızıl-ala bolup birö menen salgılaşıp catkanda, ekinçi colu batkaktan basa albay temteñdep turganda.

Emi, oşol "buzulgan it" aldınkı adam atalıp, menin canımda turat. Balkim, başkadır. Oşonun agası ce inisi bolbosun? Cok! Dal özü. Muştumun tüyüp, mañdayım da turganda uşul alagay közdün sürötü menin kökürögümö tartılıp kalgan. Al okuyadan beri beş cıl ötsö da süröttün tağı öçö elek. İşenbegendey brigadirge karadım. Al menin şekşimüümdü seze koyup, sözün ıradadı.

- Çın aytam! Akmatbek Aliyev birgada emes, kolhoz boyunca aldınkı mehanizator. Andan körö Akmatbek, sen bul kişiğe baarın aytıp ber. Suroosun copsuz kaltırba. Kabarçını kanaattandıruu kerek. Özüñ cönündö ayt. Öñgösün koysoñ da ötkön cumada tokson gektar küzdüktü kantip aydaganıñdı süylöp ber.

- Men cumuşka toskoolduk kılbaym. Degi boş ubaktıñ barbı? - dep suradım men Akmatbekten.

Al saatın karadı:

- Bar, - dep kamırabay coop berdi cigit, - menin smenam emi bir saattan kiyin başlatat.

Añgemeleşüübüzdün iygilitüü tilekteştigin bildirip, brigadir öz cumuşuna ketti da, Akmatbek eköbüz een kaldık. Oboçoloy basıp, arıktın boyundadı kuuragan saz çöpkö köçük bastık. Men ukkanımdı çiyemelö için çöntök depterimdi ala bergenimde Akmatbek mınday dep surap kaldı:

- Sızdin surooñuzga coop berüüdön murda özüñüz menin bir suroomo coop beresizbi?

- Suragın.

- Surasam uşul. Adep kelgeniñizde maga tañ kalğanday karadıñız. Anıñızga emne sebep?

Men küldüm.

- Eç kaday dele tañ kaluu cok. Mümkün, sizge oşondoy körüngöndür?

- Cok! - karşı boldu cigit, - sızdin köz karaşıñızda bir sır bar sıyaktuu. Emnegedir, men cönündö birdeme bilseñiz kerek.

Sıpaalanıp oltura albadım. Bayağı okuyanın baarın aytıp berdim. Sözümdün akırın "oşentip, biz eski taanışpız" dep bütürdüm.

Akmatbek başın cerge salıp, köpkö çeyin oylonup kaldı. Men anın oyuna aralıc bolbosko arakettenip, küzgülü celge başın ırganan terekterge köz cibere, cakın ele cerden çıgıp catkan traktordun ününö kulak salıp oltura berdim. Bir kezde Akmatbek başın kötördü da, oor ulutundu:

- Da-a! - dep koydu da çöntögünön papiros alıp çıktı.

- Da-a! - dedi al ekinçi colu şirenke çağıp, tutangan

- O itle bir olma, yavrum! Daha dün karakolda geceleyip, cezasını çekti dedilerdi! Ahmağa söylenen söze yazık!

- Bu kimin, neyin nesi?

- Hey, o kötü bir it! Böylelerine adam bile denmez. İçkiye kendini kaptırmış ahmaklardan biri.

Yere tükürdüm ve basıp gittim. Çok fazla vakit geçmeden o patlak gözü iki defa daha gördüm.

Birinde kan revan içinde biriyle kavga ederken, diğlerinde ise çamurda yürüyemeyip sendeleyip ne yapacağını bilmez halde dururken.

Şimdi o "bozulmuş it" ileri gelenlerden biri olarak yanımda oturuyor. Belki de başkasıdır. O adamın ağabeyi ya da kardeşi olmasın! Hayır! Ta kendisi. Yumruklarını sıkarak karşımda dururken bu patlak gözün resmi beynime kazınmıştı adeta. O olayın üzerinden beş yıl geçmiş olsa bile resmin izi daha silinmemişti. İnanmamış gibi şefe baktım. O benim şüphemi hissetmiş gibi, sözünü onayladı.

- Doğru söylüyorum! Akmatbek Aliyev sadece ekip de değil, kolhoz içinde de en iyi makineli tarım uzmanı. Neyse Akmatbek sen bu adama her şeyi anlatıver. Sorularını cevapsız bırakma. Haberciyi ikna etmek gerek. Kendinden bahset. Hepsinden de öte, geçen hafta doksan hektarlık tarlayı nasıl sürdüğünü anlat.

- Ben işinize engel olmayayım. Boş vaktin var mı? Diye sordum Akmatbek'ten.

O saatine baktı ve

- Var, diye umursamaz bir tavırla cevap verdi delikanlı, - benim mesaim bir saat sonra başlayacak.

Sohbetimizin iyi geçmesini temenni ettiklerini belirterek, şef kendi işine gitti ve Akmatbek ikimiz kaldık. Bir parça uzağa giderek, dere kenarında kurumuş sazlara oturduk. Ben dinlediklerimi yazmak için defterim alırken Akmatbek şöyle bir soru sordu.

- Sizin sorunuza cevap vermeden önce siz benim bir soruma cevap verir misiniz?

- Sor.

- Sorum şu; ilk geldiğinizde bana şaşırmış gibi baktınız. Bunun sebebi ne?

Ben güldüm.

- Hiçbir şekilde şaşırma yok. Belki size öyle gelmiştir.

- Hayır! İnanmadı delikanlı. Sizin bakışlarınızda bir sır gizli. Nedense benim hakkımda bir şey biliyor gibisiniz.

Kendimi tutamadım. O eski olayı anlattım. Sözümü "işte böyle, biz eski tanışız" diye bitirdim.

Akmatbek kafasını öne eğerek, uzun süre düşüncelere daldı. Ben onun düşüncelerini bölmemeye çalışarak, sonbahar rüzgârlarıyla başlarını sallayan kavaklara göz gezdirerek, yakın bir yerden gelen traktör sesine kulak vererek oturdum. Bir ara Akmatbek başını kaldırdı ve ağır bir nefes aldı.

- Evet, dedi de cebinden sigarasını çıkardı.

- Evet, dedi o ikinci kez, kibriti yakıp tutuşan sigarasının dumanını havaya üfleterek, evet "o içkiye kendini kaptırmış ahmak " bendim. O zamanları şimdi

papirosunun tütünün türmöktötö üylöp, - ooba, "oşol arakka aldırğan akmak" men bolçumun. Al uçurdu azır eske tüşürgüm kelbeyt. Antse da, sizge aytıp bereyin.

Men uzak aňgemeni uguuga kamınıp oñdono olturdum. Akmatbek papirosun tügötö tartpay cerge taştadı da, bir azga tuncuray kalıp, anan sözgö kirdi.

- Ee-e, emnesin aytasız. Cerge kirsin al uçur işenseñiz menin negizgi kesibim mugalimdik ele. Pedagogiya okuu cayın bütkönmün. Rayondun borborundagı bir mektepte iştep cürgönmün. Uşul azır da anın sebebin açık bilbeymin. Aytor, arakka berilip kettim. Kee biröölör küyünüçtön içtik dese, keesi süyünüçtön içtik deşet. Mende anday küyüt dele bolgon çok. Emnesi bolso da, tunuk suunun kınğın aldım da kaldım. Adege özümdün kurbu-kurdaş, teli-teñtuştarım menen içüüçümün. Anan bara-bara calgızdap cuta koyuuga öttüm. Algaçkı uçurda meni "koy, ay" degen kişi dele bolbodı. İçip catambı ce cön cürömbü? Eç kimdin işi çok. Oşogo kınğa tatkanıp kettim okşoyt. Coldoş-corolorum da "pahmelim" da köböydü. İçem. Erteñ menen tursam denem şaldırıp, baş söögümdün içinen meem ırğıp ketkensip, eç nerseni oyloy albay, sezimim iştebey kalat. Cüz, eki cüz gramm soksom kuruşkan denem cibip, murdum terdep, köñülüm caylanıp, közüm açıla tüşöt. Özünö özü darı bolup catsa, anan kantip arakka tatkanbaym!

Kızmtattan keç boşoor elem. Oşondon üydü közdöy baskanımda ele başım restorandı közdöy ooyt. "Stakandaş dostorgo" köz salam. Alar colukpasa çöntögümdögünü kuraştırıram. Keede ulangandan ulanıp, eki üç kün kızmakta barbıy kalğan uçurum da bolot. Anan araktın bir balaketi bar emespi?

- Sen adegende eki cüz gramm tap, kalğanın özüm ele taap alam, - dep aytat deyt arak adamga. Uşunusu da tuurabı deym. Kızıp alsañ arak da özünön özü tabıla beret eken.

hatırlamak bile istemiyorum. Ama yine de size anlatayım.

Ben uzun hikâyeyi dinlemek için kendimi düzelterek oturdum. Akmatbek sigarasını sonuna kadar içip bitirmeden yere attı ve biraz düşündü sonra konuşmaya başladı:

- Ah, ne deyim. Yere batsın o zaman. İnanırsanız, benim mesleğim öğretmenlikti. Eğitim Bilimlerini bitirdim. İlçe merkezindeki bir okulda çalışıyordum. Şu anda bile tam sebebini bilmiyorum. Kısaca kendimi içkiye kaptırdım. Bazıları kederden içiyor derken, bazıları da neşeden içiyor dediler. Ben de keder de yoktu o zamanlar. Her neyse, bu berrak suyu alıştım. İlk önce kendi arkadaşlarım, ahbablarımla birlikte içerdim. Sonra gitgide tek başıma içmeye başladım. Önceleri bana "yapma, içme" kimse de olmadı. İçiyor muyum, yoksa içmiyor muyum, kısaca kimsenin umurunda değildi. Bu yüzden belki de daha fazla alıştım. Arkadaşlarım da "pahmelim*" de çoğaldı. İçiyorum. Ertesi kalktuğumda tüm vücudum bitkin halde, kafamın içinden beynim dışarı fırlamış gibi, hiçbir şeyi düşünemiyor, hislerim çalışmaz hale geliyordu. Yüz, iki yüz gram içince bednim gevşeyip, burnum terleyip, gönliim rahatlıyor, gözlerim açılıyordu. Kendine kendi ilaç olurken nasıl içkiye kapılmam.

İşten geç çıkardım. Çıkar çıkmaz eve doğru yürümeye başlayınca kafam restorana doğru yönelir. "kadeh arkadaşlarını" arar gözlerim. Onlar yoksa cebimi yoklarım. Bazen üst üste iki üç gün işe gitmediğim bile oluyordu. İçki felaket değil mi?

- Sen ilk önce iki yüz gram bul, kalanını kendim bulurum, diye söyler içki adama. Bu doğru mu diye düşünüyorum. Sarhoş oldun mu içki de kendi kendine bulunur.